

Lausunto sivistysvaliokunnalle

Teema: Tutkimustieto peruskoulujen kevään 2020 etäopetuksen vaikutuksista

Tietoa etäopetuksen vaikutuksista on tähän mennessä vielä vähän, osittain siksi että mahdollisia vaikutuksia esimerkiksi oppimiseen tai lasten sosiaalisen kanssakäymiseen ei lyhyessä ajassa ole luultavasti mahdollista havaita. Tarkemmin vaikutuksia voidaan arvioida vasta myöhemmin, kun lasten oppimistuloksia voidaan vertailukelpoisissa olosuhteissa, toisin sanoen kun on palattu ”tavanomaiseen” kontaktiopetukselle perustuvaan peruskouluun. Jonkin verran tietoa kuitenkin on, niin Suomesta kuin ulkomailta.

Tutkimuksen lippulaiva INVESTissä professori Christina Salmivallin tutkimusryhmä on toteuttanut ”koululaisten korona-keivät”-kyselyn, johon vastasi lähes 50000 koululaista¹. Kyselyn mukaan 11% lapsista ei ollut päivisin vanhempaa kotona päivisin. Voidaan olettaa, että tämän ryhmän vanhemmista pääosa on niitä, jotka eivät ole itse voineet siirtyä etätöihin. Tietoa voi suhteuttaa siihen, että 90% lapsista ilmoitti, että oppimisen tukea on sitä tarvittaessa saanut juuri vanhemmilta. Vastaavasti 12% 4-9-luokkalaisista koki vaikeuksia etäkoulussa käytettyjen laitteiden ja ohjelmistojen käytössä. Yli kolmasosa lapsista oli kokenut huolta, pelkoa tai ahdistusta siitä, oppiiko tarpeeksi etäopetuksen aikana. Hallituksen esityksessä mainittu #MPkorona-kysely nuorille ja Suomen vanhempainliiton kysely vanhemmille antavat osittain samanlaisia tuloksia. On tärkeä huomata, että kumpikaan näistä ei kuitenkaan perustunut edustavaan otokseen, joten kyselyiden luotettavuuteen tulee suhtautua varauksella.

Seuraavista päätelmistä pääosa on aiemmin raportoitu tutkimuksen lippulaiva INVESTin policy briefissä ”Koronakriisin vaikutukset lasten ja nuorten oppimiseen, koulutukseen ja hyvinvointiin pitkällä aikavälillä”².

On jo tiedossa, että koronakriisi on vaikuttanut negatiivisesti moniin erilaisiin perheiden käytössä oleviin taloudellisiin, sosiaalisiin ja inhimillisiin resursseihin. Pitkän aikavälin vaikutuksia lasten ja nuorten hyvinvointiin ja oppimiseen voidaan ennakoida samoilla teoreettisilla malleilla, joilla muutenkin selitetään perhetaustan vaikutuksia lasten ja nuorten kouluttautumiseen ja sosiaaliseen kiinnostamiseen. Nämä mallit kuvaavat erilaisten resurssien kasautumista, kompensatiota ja kertaistumista perheissä.³

Kasautuminen viittaa siihen, että perheen sisäisistä resursseista (esimerkiksi vanhempien koulutuksesta) riippumatta perheen ulkopuoliset resurssit (esimerkiksi universaali peruskoulu)

¹ Koululaisten korona-keivät -kysely. <http://www.kivakoulu.fi/koululaistenkoronakeivat>.

² Erola, Jani, Mikko Niemela, Outi Sirniö, Sanna Kailaheimo-Lönnqvist, Laura Heiskala, Marika Jalovaara, ym. (2020) Koronakriisin vaikutukset lasten ja nuorten oppimiseen, koulutukseen ja hyvinvointiin pitkällä aikavälillä. INVEST Policy Brief. Turun yliopisto, Turku. <https://invest.utu.fi/wp-content/uploads/2020/05/Koronakriisin-vaikutukset-lasten-ja-nuorten-oppimiseen-koulutukseen-ja-hyvinvointiin-pitkalla-aikavälillä.pdf>.

³ Erola, Jani & Elina Kilpi-Jakonen (2017) Compensation and other forms of accumulation in intergenerational social inequality. Teoksessa Jani Erola & Elina Kilpi-Jakonen (toim.) *Social Inequality Across the Generations. The Role of Compensation and Multiplication in Resource Accumulation* 3–25. Edward Elgar, Cheltenham.

edesauttaa lasten kouluttautumista ja hyvinvointia kaikissa perheissä saman verran. Kompensaatio tarkoittaa tilannetta, jossa esimerkiksi peruskoulu hyödyttää enemmän matalasti koulutettujen vanhempien lapsia. Vastaavasti kertaistumisesta on kyse, jos peruskoulu hyödyttää enemmän jo ennestään hyväosaisten koulutettujen perheiden lapsia. Koronakriisi vaikuttaa sekä siihen, missä määrin erilaisten perheiden sisällä on resursseja hyödynnettävänä että siihen, missä määrin perheet pääsevät hyötymään niiden ulkopuolisista resursseista.

Koulujen sulkeminen ja etäkouluun siirtyminen ovat luultavasti vähentäneet koulun kompensoivaa vaikutusta ja lisänneet hyötyjen kertaistumisen merkitystä. Useissa maissa oppimiserot perhetaustan mukaan vahvistuvat erityisesti kouluajan ulkopuolella, kuten kesälomalla. Suomessa sosioekonomiset erot oppimistuloksissa eivät juuri muutu lomien aikana, kun taas oppiminen lukuvuoden aikana tasaa eroja oppimistuloksissa.⁴ Etäkoulujärjestelyn voidaankin olettaa vähentävän koulun kompensoivaa vaikutusta, ja täten johtavan suurempiin sosioekonomisiin eroihin oppimistuloksissa kuin mitä normaalitilanteessa olisi ollut.

Tuoreen alankomaalaiselvityksen mukaan korkeakoulutetut vanhemmat kokivat pystyvänsä auttamaan lapsiaan etäkoulussa matalasti koulutettuja vanhempia paremmin. Eroja korona-ajan etäkoulussa oli myös sukupuolten välillä: vanhemmat kokivat pystyvänsä auttamaan etäkoulussa paremmin tyttäriään kuin poikiaan.⁵ Tällainen trendi olisi huolestuttava myös Suomessa, sillä erot oppimistuloksissa sukupuolten välillä ovat normaalitilanteessakin verrattain suuret. Vanhempien kykyyn auttaa lapsiaan etäkoulussa vaikuttaa myös työpaikkojen mahdollistama joustavuus. Esimerkiksi korkeakoulutettujen ammattialoilla siirtyminen etätöihin on helpompaa. Korkeakoulutetuilla etätöiden tekeminen on ollut matalammin koulutettuja yleisempää jo ennen pandemiaa. Korkeakoulutetuilla myös työajat joustavat useammin kuin matalammin koulutetuilla. Koulutusryhmien väliset erot työn joustavuudessa ovat 2010-luvulla jopa kasvaneet.⁶

Etäkoulu onkin saattanut lisätä oppimiseroja nopeasti, mutta toisaalta etenkin kontaktiopetukseen nojaavan peruskoulun tiedetään tasoittavan niitä tehokkaasti. Voikin olla, että etäkoulun pitkäaikaiset vaikutukset oppimistuloksiin jäävät pieniksi, jos etäopetusjärjestelyihin ei tarvitse enää palata syksyllä 2020. Etäopetuksen osuminen juuri kevätlukukaudelle saattaa kuitenkin erityisesti vaikuttaa jo aiemmin heikosti pärjänneiden peruskoulun päättävien oppilaiden koulutusvalintoihin. Monet muut perheiden taloudellisiin, sosiaalisiin ja inhimillisiin resursseihin liittyvät koronakriisin negatiiviset vaikutukset saattavat kuitenkin jäädä pysyvimmiksi tai ainakin pitkäaikaisemmiksi etäopetusjärjestelyjen vaikutuksiin verrattuna.

Vaikutukset eivät myöskään ole välttämättä negatiivisia. Salmivallin ryhmän kyselyn perusteella esimerkiksi kiusaaminen oli vähentynyt huomattavasti. On todennäköistä, että osalle lapsista etäkoulu sopii paremmin kuin kontaktiopetukselle perustuva peruskoulu. On todennäköistä, että hyötyjät ovat perhetaustan mukaan positiivisesti valikoituneita, toisin sanoen niitä, jotka voivat kotoaan saada vahvaa tukea oppimiselleen, tai niihin, jotka selvästi kärsivät esimerkiksi koulukiusaamisen vuoksi.

⁴ Holtmann, Anne Christine (2017) Why are children from disadvantaged families left behind? : the impacts of families, schools, and education systems on students' achievement. Väitöskirja, European University Institute. <http://cadmus.eui.eu/handle/1814/48824>.

⁵ Bol, Thijs (2020) Inequality in homeschooling during the Corona crisis in the Netherlands. First results from the LISS Panel. SocArXiv Preprint. <https://osf.io/preprints/socarxiv/hf32q/>.

⁶ Sorsa, Tiia & Rotkirch, Anna. (2020). Työ ja perhe ne yhteen sopii? Vanhemmuuden ja työn yhteensovittaminen suomalaisissa lapsiperheissä. Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia E43. <https://vaestoliitto-fi-bin.di-recto.fi/@Bin/9d94044a21b0250f6c68abfa84c7f78d/1589294562/application/pdf/10981919/perhebarometri2020.pdf>

Huomioita hallituksen esityksestä tutkimustiedon valossa

Hallituksen esityksessä otetaan hyvin huomioon etäkoulun erilaisia vaikutuksia eri oppilasryhmiin. Toisaalta siinä korostetaan vanhempien velvollisuuksia ja jätetään liian pienelle huomiolle etäkoulun perhetaustan mukaan eriytyvät vaikutukset. Lasten kannalta on kuitenkin selvää, että etäkoulunkäynnin lasten oppimiseroja vahvistavat seuraukset myös vähentävät oppimisen tasarojoista toteutumista. Esityksessä pohditaan erityisesti opetuksen tarjoajien velvollisuuksia poikkeusolosuhteiden aikana etäkouluopetusta tarjottaessa. Vähintään yhtä tärkeää olisi, että lainsäädännössä velvoitettaisiin koulutuksen järjestäjiä seuraamaan näitä eroja poikkeusolojen päättyessä ja ryhtyvän toimenpiteisiin niin pienentämiseksi, jos eroja löydetään. Erojen muutoksen arviointi edellyttää luotettavaa vertailua niihin oppilaisiin, joita poikkeusolosuhtetoimenpiteet eivät ole koskeneet.